

13.2.2026
HE 188/2025 vp

Rikosuhripäivystyksen lausunto rikosprosessien sujuvoittamista koskevista lakimuutoksista

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esituskintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta (HE 188/2025 vp). Toteamme yleisellä tasolla, että kaikenlainen rikosprosessin sujuvoittaminen parantaa lähtökohtaisesti asianosaisten oikeusturvaa, kun sen myötä rikosoikeudenhoidon resurssit voidaan kohdentaa nykyistä oikeudenmukaisemmin ja taroituksenmukaisemmin, jolloin myös käsittelyajat lyhenevät. Lausumme asiasta oman toimialamme, rikoksen uhrien aseman ja tukemisen näkökulmasta.

Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Kannatamme ehdotettuja esituskintalain 1 luvun 2 §:n muutoksia koskien esitutkinnaissa selvitettäviä asioita. Käytännön asiakastyössämme olemme huomanneet, että poliisin pyyntö toimittaa korvausvaatimukset tiettyyn määräpäivään mennessä aiheuttaa jopa enemmän haittaa kuin hyötyä uhreille, koska tämä pyyntö esitetään käytännössä lähes kaikissa rikoksissa eli myös väkivalta- ja liikenne rikoksissa, joissa kummassakaan vaatimusten toimittamisella poliisille ei ole lopulta merkitystä. Syyttäjä ei aja esimerkiksi pahoinpitelyn tai seksuaalirikoksen uhrin korvausvaatimuksia aineettomista vahingoista ja liikenne rikoksissa korvausvaatimukset esitetään ensisijaisesti vakuutusyhtiölle. RIKUn käytännön asiakastyössä ei juurikaan tule esiin tapauksia, joissa syyttäjä ajaa uhrin aineettomia vaatimuksia, jolloin lomakkeen täyttämällä olisi ollut tosiasiallista merkitystä.

Haluamme kiinnittää huomiota siihen, olisiko tarpeen säätää tai ainakin lausua lain esitöissä erikseen siitä, että asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta ei tarvitsisi selvittää esitutkinnaissa, jos on selvää, ettei syyttäjä tule vaatimuksia ajamaan, koska kyse on aineettomista vahingoista tai liikennevahingoista. Toki rikoksella aiheutettu vahinko tulee selvittää, kuten fyysisten vammojen aiheutuminen, joka selvitetään yleensä lääkärinlausunnolla. Liikennevahingoissa riittäisi, että asianomistajalle annettaisiin erilliset ohjeet hakea korvauksia vakuutusyhtiöiltä. Silloin, kun voi olla kyse aineettomista vahingoista, asianomistajan voi olla hyvin vaikeaa ilmoittaa erikseen euromääräiset korvausvaatimuksensa. Juuri rikoksen tapahtuttua asianomistajalla ei ole käsitystä, mihin perustuen ja kuinka suuria vahingonkorvauksia voisi edes vaatia. Myöskään kaikki esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuneet vammat, niiden vakavuus ja hoidosta aiheutuvat kustannukset eivät välttämättä ole vielä hänen tiedossaan.

Edelliseen kappaleeseen viitaten, RIKUn asiakastyössä ilmenee asianomistajien kokemia ongelmia koskien myös poliisin sähköisen rikosilmoituksen täyttämistä vahingonkorvausvaatimusten osalta. Lomake edellyttää euromäärien ilmoittamista, mikä ei käsityksemme mukaan ole tarpeellinen rikosilmoitusvaiheessa erityisesti henkeen ja terveyteen sekä seksuaalirikoksiin liittyvien rikosten kohdalla. Asianomistajan kannalta olisi huomattavasti selkeämpää, jos sähköisessä rikosilmoituksessa voisi ilmoittaa vain sen, että rikoksesta on aiheutunut vahinkoja, joista tullaan esittämään vahingonkorvausvaatimuksia, mutta euromääräiset perustellut vaatimukset esitetään vasta lä-

hempänä oikeudenkäyntiä. RIKUn kokemuksen mukaan jotkut asiakkaat luopuvat joskus kokonaan ilmoituksen tekemisestä, koska kokevat lomakkeen täyttämisen vaikeaksi, jopa mahdottomaksi tuon vahingonkorvausvaatimuksen perustelun ja euromääräisen erittelyn osalta.

Rikosilmoituksen kirjaaminen

Kannatamme ehdotettua muutosta siitä, että samoja asianosaisia koskevat eri ilmoitukset käsiteltäisiin yhdessä liittämällä eri ilmoitukset yhteen. RIKUn asiakastyössä tulee toistuvasti ilmi tapauksia, joissa esimerkiksi lähisuhdeväkivallan uhri on tehnyt ensin yhden rikosilmoituksen ja sitten häntä pyydetään tekemään uusista samaan rikoskokonaisuuteen liittyvistä rikoksista erilliset ilmoitukset, jotka sitten kirjataan omiksi asioikseen. Pahimmassa tapauksessa uhria kuullaan jokaisesta ilmoituksesta eri tutkijan toimesta. On ollut jopa tapauksia, että asioita on käsitelty käräjäoikeudessa eri päivinä, vaikka kaikkien etu olisi ollut asioiden yhdistäminen.

Uhrin tilanne ja syytetyn menettely tulisivat rikosilmoitukset yhdistämällä arvioitavaksi kokonaisvaltaisemmin, millä voi olla vaikutusta paitsi tuomioon myös uhrille määrättäviin vahingonkorvauksiin. RIKUn näkemyksen mukaan tällä menettelyllä olisi merkitystä myös väkivallan uhrin suojelemisessa rikosprosessin aiheuttamalta lisäkärsimykseltä. Joissain tapauksissa sillä voi olla merkitystä myös uhrin suojelemiseksi mahdollisilta jatkorikoksilta, kun riskinarviointiin on käytettävissä kokonaiskuva uhriin kohdistuneista rikoksista.

Kannatamme ehdotettua muutosta rikosilmoituksen kirjaamatta jättämisestä selkeästi pilailu/häirintätarkoituksessa tehtyjen viestien/rikosilmoitusten osalta, jotta viranomaisilla on mahdollisuus keskittyä oikeisiin rikosasioihin. Korostamme sitä, että ilmoituksen tekijän on kuitenkin saatava aina erikseen poliisin vastaus/ilmoitus siitä, ettei rikosilmoitusta kirjata.

RIKUn asiakastyössä on noussut esille huoli, että etenkin ulkomaalaistaustaisten ihmiskauppa- ja sen lähirikosten uhrit saattavat tehdä poliisille ilmoituksen itseensä kohdistuneesta hyväksikäytöstä myös oma-aloitteisesti, kääntymättä esimerkiksi RIKUn ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelun tai muun tukipalvelun puoleen. Erittäin vähäisellä kielitaidolla tehty ilmoituksen sisältö on voinut jäädä hyvin puutteelliseksi, jolloin on vaarana, ettei ilmoitusta kirjata rikosilmoituksena. Uhrit saattavat tuoda esiin vain saamatta jääneitä palkkoja, jolloin tilanne voidaan tulkita esimerkiksi palkkariitana. He eivät yleensä ole tietoisia suomalaisista työehtosopimuksista, jotka määrittelevät työpäivien pituuden ja vapaapäivien määrät. He eivät myöskään välttämättä osaa kertoa uhkauksista, puutteellisista työnantajan järjestämistä asumisolostaan tai maksamiensa ”kynnysrahojen” aiheuttamasta velkaantumisesta työnantajalle. Tällaisissa tapauksissa on tärkeää, että ilmoittajana ollut uhri saa ymmärtämällään kielellä poliisilta kirjallisen ilmoituksen siitä, ettei rikosilmoitusta kirjata, jonka myötä hän saattaa ymmärtää etsiä tarvittavia tukipalveluja.

Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Kannatamme ehdotettua muutosta koskien esitutinnan toimittamatta jättämistä ja lopettamista, jos sillä saavutetaan tavoiteltu lopputulos viranomaisten resurssien säästämiseksi. Korostamme kuitenkin sitä, että asianomistajan vaatimusten vähäisyyden tai perusteettomuuden arvioinnin on oltava huolellista, jotta uhrin oikeusturva ei vaarantuisi sen vuoksi. Asianomistajalla ei välttämättä ole mahdollisuutta ryhtyä vaatimaan korvauksia pitkän ja mahdollisesti kalliin siviiliprosessin kautta. Tilanne olisi hänelle kohtuuton, eikä näissä tilanteissa rikoksen tekijä joutuisi tekemästään rikoksesta vastuuseen lainkaan. Vähintäänkin tällaiset tapaukset tulisi ohjata rikos- ja riita-asioiden sovitteluun, silloin kun se lain mukaan on mahdollista.

Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuulusteltavalle

Kannatamme ehdotettua muutosta koskien ennen kuulustelua tehtävistä ilmoituksista. Kuulustelussa ilmoitettavien asioiden toimittaminen etukäteen asianomistajalle rauhassa tutustuttavaksi voi helpottaa maallikon selviytymistä kuulustelutilaisuudesta, mutta tässä yhteydessä olisi tärkeää kertoa myös tukipalveluista yhteystietoineen. Tukipalveluihin tulee lisäksi vielä erikseen ohjata esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentissa säädetysti suullisesti kuulustelussa, jolloin poliisin on kysyttävä uhrilta lupa lähettää hänen yhteystietonsa tukipalvelujen tarjoajalle.

Loppulausuntopyyntöjen yksilöiminen

Kannatamme ehdotettua muutosta ja loppulausuntomenettelyn käytön lisäämistä sekä sitä, että loppulausuntopyynnöt yksilöidään.

Korostamme kuitenkin sitä, että asianomistajan oikeusturvan toteutumisen varmistamiseksi parhaalla mahdollisella tavalla avustajille tulee varata myös riittävästi aikaa loppulausunnon antamiselle. Nykyinen määräaika on useimmiten noin kahden viikon päässä, mikä on aivan liian lyhyt aika laajempaan materiaalin perehtymiseen, asianomistajan tapaamiseen sekä laadukkaan ja oikeudellisesti perustellun lausunnon laatimiselle. Vähintäänkin avustajan tulee saada tieto, milloin loppulausuntopyyntö on odotettavissa, jotta hän voi varata aikaa toimenpiteisiin.

Esitutkintapäätöksen perusteluvelvollisuuden keventäminen

Kannatamme ehdotettua muutosta siitä, että esitutkintapäätöksen perustelut tulee laatia asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla.

Korostamme päätösten selkeyden tärkeyttä ja nimenomaan sitä, että päätöksessä keskitytään yksittäisessä asiassa ilmi tulleisiin seikkoihin. Uhrin tulisi päätöksen perusteella kyetä ymmärtämään, miksi sellaiseen on päädytty. Selkeät maallikon ymmärtämät perustelut helpottavat myös RIKUn asiakastyötä, kun työntekijä voi tarvittaessa tutustua uhrin kanssa yhdessä päätökseen ja varmistaa, että uhri ymmärtää, miksi lopputulokseen on päädytty.

Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Kannatamme ehdotettua muutosta yleistiedoksiannosta silloin, kun asianomistajien lukumäärä kohoaa tuhansiin. RIKUssa on tehty hedelmällistä yhteistyötä poliisin ja syyttäjien kanssa erityisesti Vastaamo-tapauksen yhteydessä. Yhteistyön pohjalta RIKUssa voitiin tuottaa uhreille suunnattua selkeyttävää aineistoa ja palvelua aina, kun asian käsittely eteni ja viranomaisilta tuli erilaisia tiedoksiantoja. RIKU pitääkin tärkeänä, että tällaisten rikosasioiden käsittelyssä huomioidaan yhteistyö myös kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja tiedostetaan heidän tarjoama apu viranomaisten työn tueksi.

Rikosasian käsittely tuomioistuimessa, tiedoksiantosäätely

Kannatamme ehdotettua muutosta, että puhelintiedoksianto mahdollistetaan niissä rikosasioissa, jotka voidaan käsitellä kirjallisesti tai poissaolosta huolimatta. Puhelintiedoksiantojen kohdalla tulisi kuitenkin varmistaa, että henkilö todella ymmärtää asian ja toimittaa asiakirjat myöhemmin erikseen esimerkiksi sähköpostitse. Erityisesti tulee huomioida, että muun kieliset henkilöt saavat tarvittaessa tiedon ymmärtämällään kielellä.

Rikosasian käsittely tuomioistuimessa, kirjallinen menettely

Kannatamme ehdotettua muutosta kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamisesta. Mikäli ehdotetun mukaan esimerkiksi lähisuhdeväkivaltarikoksia käsiteltäisiin jatkossa kirjallisessa menettelyssä olettaen, että vastaaja tunnustaa syytteessä kuvatun teon, korostuu asianomistajan tukipalveluihin ohjaamisen tärkeys, jotta uhrin oikeuksien toteutuminen ja riittävä tuki voidaan varmistaa.

Rikosasian käsittely tuomioistuimessa, poissaolokäsittely

Yhdymme ehdotukseen poissaolokäsittelyn sallimisesta lievempien rikosasioiden osalta. Haluamme kuitenkin nostaa esille eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen siitä, että oikeudenkäynneillä on muitakin funktioita kuin tuomioiden tuottaminen. Tämä on RIKUn kokemuksen mukaan totta monien uhrien kohdalla. Uhrille voi olla hyvin korjaava kokemus, että hän voi todeta omin silmin rikoksen tekijän vastuuttamisen. Toisaalta uhreja tulee suojata näiltä kohtaamisilta silloin, kun ne voivat aiheuttaa uhreille haittaa, ns. toissijaista uhriutumista.

Muita huomioita

Haluamme korostaa sitä, että rikosprosessin tosiasiallisessa sujuvoittamisessa ei ole kysymys vain lakipykälien muuttamisesta, vaan eri toimijoiden työtavoista. Mitkään pykälät eivät nopeuta prosessia, jos niitä ei sovelleta käytännössä tehokkaasti. Rikosprosessin tehostamisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kaikkien viranomaisten noudattamat käytännöt ja työtavat ovat tosiasiallisesti prosessia nopeuttavia ja työtaakkaa keventäviä.

Esimerkiksi voimassa olevan esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan rikoksesta epäillylle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätyle puolustajalle ja asianomistajalle mainitun luvun 1 a §:n nojalla määrätyle oikeudenkäyntiavustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta. Tästä huolimatta RIKUn asiakastyössä käy ilmi säännöllisesti tilanteita, ettei asianomistajan määrätyle oikeudenkäyntiavustaja ole saanut esitutkintapöytäkirjaa automaattisesti sen valmistuttua. Pöytäkirjan pyytäminen erikseen aiheuttaa turhaa työtä sekä avustajille että poliisille. Uhrin kannalta oleellinen on myös tieto siitä, että asia on siirtynyt syyteharkintaan, koska se saattaa olla ainoa tieto prosessin edistymisestä kuukausiin tai jopa vuosiin. Mikäli avustajat saisivat pöytäkirjan aina automaattisesti sen valmistuttua, voisivat he kertoa tilanteesta myös uhreille.

Rikosuhripäivystys on aiemmissa kannanotoissaan tuonut esille tarpeen sähköisen järjestelmän luomiseksi erilaisten oikeudenhoitoon liittyvien asioiden hoitamiseksi. Tällainen ”Oikeudenhoidon OmaKanta” sujuvoittaisi monia tässäkin muistiossa esille nostettuja asioita kuten tiedonkulkua ja tiedoksiantoa. Rikoksen uhrien kannalta jo pelkästään se, että uhri itse tai hänen avustajansa voisi käydä tarkistamassa järjestelmästä, mitä hänen tapauksessaan on tapahtunut, auttaisi häntä hoitamaan rikosasiaansa sujuvasti ja helpottaisi epävarmuuteen liittyvää ahdistusta. Tällä hetkellä moni uhri joutuu olemaan jopa vuosia epätietoisuudessa siitä, mitä hänen tapauksessaan on tapahtunut, mikä on omiaan aiheuttamaan turhaa stressiä ja ahdistusta.

Jaana Koivukangas
kehitysohjaaja

Elisa Trejtnar
juristi